

UDK 340.12(049.3)

Primljeno: 27. 10. 2023.

Stručni rad
Professional paper

Nasir Muftić

POGLED KOJI ODBIJA ISKLJUČITI MORAL IZ PRAVA

(Dželaludin Hodžić, *Pravo između bioetike i biopolitike: Filozofija prava Ronalda Dworkina, Logos, Tuzla, 2023*)

Postaviti okvir za razmatranje važnih pitanja je često teže nego dati odgovore na njih. Ponekad nespornih odgovora i nema, naročito kada ih se pokuša dati u ime određenog društva, kada su pitanja takva da društvo dijele prema nekoj duboko osjetljivoj osnovi kao što su religija, političko uvjerenje ili određena ideologija. Djelo Dželaludina Hodžića je pokušaj razumijevanja paradigme na kojoj se za društvo važna pitanja mogu osloviti. Kako je u njegovom fokusu filozofija prava Ronalda Dworkina, autor nam najprije daje njene osnovne postavke. Istini za volju, opus ovog filozofa je teško sažeti u jednom djelu, budući da je riječ o vrlo plodnom autoru koji ima elaborirana razmišljanja o najvažnijim, često ujedno i najkotraverznijim temama koje su bile aktuelne za njegova života. Zapravo, riječ je o sjevremenim temama, čemu svjedoči i to da društveni konsenzus o nekima od njih, kao što su abortus ili eutanazija, ni danas nije uspostavljen u brojnim društvima širom svijeta. Ni knjiga Dželaludina Hodžića ne predstavlja pokušaj da se daju odgovori na ta pitanja. Iako obiluje analizama Dworkinovog djela u odnosu na konkretna društvena pitanja, osnovna vrijednost knjige je što se nastoji dokazati, i u tome uspijeva, da je filozofija prava Ronalda Dworkina u svojoj cjelini dosljedna i u današnjem vremenu aktuelna. Hodžić nam nudi nit koju možemo pratiti od prvog do posljednjeg djela ovoga mislioca, u kojem se upravo bavio pitanjem značaja i uloge prava. Riječ je o Dworkinovoj poziciji u kojoj pravo uvijek integriše sa moralno-etičkim i političkim pogledima.

Na ovom mjestu je prikladno spomenuti i esej Isiaha Berlina pod nazivom “Jež i lisica” objavljen 1953. godine. Berlin je inspiraciju našao u stihu Arhiloha, pjesnika iz antičke Grčke, koji kaže da lisica zna mnogo stvari, ali jež zna jednu veliku stvar. U svom eseju Berlin razvija ideju da se veliki svjetski mislioci mogu podijeliti na one u čijem djelu dominira jedna velika ideja, koja predstavlja temeljno polazište ili centralno mjesto njihovog pogleda na svijet, i one u čijem ukupnom djelu postoje ideje koje međusobno nisu nužno povezane ili usklađene. Potonji mislioci na različite načine pristupaju društvenim problemima, ne naglašavajući vezu između vlastitih pogleda na njih, ili rješenja koja predlažu. Slijedeći distinkciju iz spomenutog stiha, Berlin prvu grupu mislioca naziva ježevima, a drugu lisicama. O važnosti navedenog eseja za Ronalda Dworkina govori i to da svoje posljednje veliko djelo, svoj magnum opus, koje je potpuno posvećeno filozofiji prava naziva *Pravda za ježeve*. Hodžić, polazeći od ove ideje, daje uvid u ono što bi Dworkina svrstalo u grupu ježeva – pogled prema kojem moral mora biti utkan u pravo, njegovo tumačenje i primjenu.

Hodžić je prvi autor iz Bosne i Hercegovine koji na sistematičan način pristupa analizi opusa Ronalda Dworkina. Naša literatura, kako to Hodžić navodi, iako prepoznaje ovog filozofa, ipak nema sintetičko djelo o Dworkinovom cjelokupnom intelektualnom dostignuću. Ova knjiga u tom smislu predstavlja pionirski poduhvat. Jezik kojim se autor služi nije hermetičan, što se ponekad prigovara autorima filozofskih djela. Hodžićev izraz i stil, iako zahtijevaju poznavanje osnovnog terminološkog aparata filozofije prava, ipak omogućuju čitaocima da razumiju najvažnije poruke i probleme kojima se bavi. Djelo Ronalda Dworkina se na ovaj način približava široj čitalačkoj publici.

Hodžić adresira pitanja biopolitike i bioetike pristupajući im kao fenomenima za koje pravo ima sasvim određen značaj. Zaključak do kojeg se dolazi je da, iako terminološki možda novi, ovi pojmovi su zapravo prožeti sadržajima koji imaju dugu povijest. Dworkin nije upotrebljavao termine bioetike i biopolitike, ali se u suštini bavio njima u svojim djelima. U uvodnom dijelu autor govori o važnosti prava u raspravama o biotehnoškoj epohi, naglašavajući stavove nekih od vodećih autoriteta u ovim pitanjima, kao što su Agamben, Wolcher, Krivak i Beck. Posebna pažnja se posvećuje pitanju značaja života, odnosno njegove svetosti. Dworkinova razmatranja ovih teških pitanja, takozvanih pitanja na granici između života i smrti, pitanja abortusa i eutanazije, nisu nimalo izgubila na značaju i aktualitetu.

Dworkin tako razmatra predmet *Roe v. Wade*, u kojem je odluka Vrhovnog suda Sjedinjenih Američkih Država iz 1973. godine, prema kojoj se Sud ideološki odredio o postojanju prava na abortus, izazvala velike turbulencije u tamošnjem društvu. Da

je riječ o jednom od vječnih pitanja o kojem američko društvo (uključujući i vodeće pravnike) decenijama nakon odluke nije uspostavilo konsenzus, govori činjenica da je Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država 2022. godine donio odluku u predmetu *Dobbs v. Jackson Women's Health Organization*, kojom je odlučio na potpuno drugačiji način, vrativši državama članicama Sjedinjenih Američkih Država da svojim zakonima uredi pravo na abortus. Formulirajući svoje mišljenje, Dworkin polazi od principa autonomije, najboljeg interesa i svetosti života koji su u funkciji ljudskog dostojanstva. Autor se dalje bavi pitanjem odgovornosti, ilustrirajući kako je ovaj pojam teško stabilizirati u doba velikih tehnoloških promjena kojima je obilježeno svako područje života. Naglašavajući da Dworkin ne nudi univerzalne odgovore, njegovu filozofiju prava Hodžić razumijeva kao „put odgovornog razumijevanja i posredovanja vrijednosnih stavova” kako bi se došlo do “rješenja koja ne ugrožavaju pluralni karakter društva, demokratske institucije i ideju jednakosti ljudi u njihovom dostojanstvu” (str. 130).

U Bosni i Hercegovini, pitanje odgovornosti u biotehnološkoj epohi nije često predmet rasprave u pravničkim krugovima. Dok je uglavnom fokusirana na probleme koje smatra životnim, a ponekad i egzistencijalnim, pravnička zajednica se uglavnom ne bavi razmatranjima šireg okvira u kojem se pravo primjenjuje na pitanja iz, na prvi pogled, daleke sfere realnosti. Međutim, biotehnološka epoha, čija je osnovna odrednica brzina, kako to autor primjećuje, neće nas zaobići i brojna takva pitanja su već dugo prisutna u našim životima, dok će mnoga to tek postati. Knjiga Dželaludina Hodžića nam približava jedan pogled koji odbija isključiti moral iz prava. Iako ne nudi uvijek lake ili jasne odgovore filozofija prava Ronalda Dworkina će u tom smislu ostati relevantna u vremenu koje slijedi.

Adresa autora
Author's address

Nasir Muftić
Univerzitet u Sarajevu
Pravni fakultet
n.muftic@pfsa.unsa.ba

